

Pátos dištancu ako cnosť, ktorá obdarováva Deleuzovská interpretácia

Tatiana Badurová

Fakulta humanitných štúdií Univerzity Karlovy
tatiana.badurova@gmail.com

Najvyššou cnosťou je cnosť, ktorá obdarováva. Podobná zlatu je cnosť, ktorá obdarováva, svojim miernym leskom, žiarivosťou, nevšednosťou a *neužitocnosťou*, tým, že dáva sa v dar.⁵⁴⁸ Takto a podobne hovorí Zarathustra o cnosti všetkých cností. Ako konkrétne sa táto cnosť prejavuje? Ako pôsobí? Úlohou, ktorú sme si v tejto štúdií predsavzali, je interpretovať cnosť, ktorá obdarováva, ako spriaznenú s pátosom dištancu, účinkujúcu prostredníctvom pátosu dištancu, dokonca ako pátos dištancu samotný. Spoločné čítanie týchto dvoch konceptov však vyžaduje zasadiť ich do širšej interpretácie Nietzscheho diela, v ktorej by ich vzájomnosť lepšie vynikla. S týmto zámerom sa obraciame na deleuzovskú analýzu, v ktorej síce ani pátos dištancu, ani obdarujúca cnosť nehrajú takmer žiadnu úlohu, avšak ponúka nevšedné, a pre naše účely snáď to najvhodnejšie, rozpracovanie síl v hre.

Genealóg morálky

Gilles Deleuze⁵⁴⁹ definuje Nietzscheho filozofické úsilie ako projekt radikálnej kritiky morálky, a teda uvedenia pojmov zmyslu a hodnoty do filozofie. Nietzsche dôrazne odmieta také pojatia morálky, ktoré vychádzajú z predstáv o dôsledku či dopade konania alebo poznania motívu, úmyslu konajúceho.⁵⁵⁰ Byť nietzscheovským kritikom morálky preto pre Deleuza znamená

548 Zarathustra, I, O ctnosti, jež obdarováva.

549 Deleuze, G., *Nietzsche a filozofie*, c.d.

550 Na jednej strane je reťazová reakcia činu nedohliadnuteľná, a preto nikdy nemôžeme určiť konkvencie akéhokoľvek konania, na strane druhej nikdy nedokážeme poznať ani príčiny

byť *genealógom* – čiže určovať hodnotu pôvodu a pôvod hodnôt, neuspokojit sa s katalogizáciou či obhajobou už existujúcich hodnôt, ktoré Nietzsche vytýka „robotníkom filozofie“ (Kant, Schopenhauer).⁵⁵¹

Úlohou genealóga morálky je interpretovať a hodnotiť. Čo však tvorí hodnotu a zmysel veci? Pochopiť zmysel *akéhokoľvek* javu znamená určiť, aké sily bojujú o to, zmocniť sa ho; a predovšetkým odhaliť víťaznú silu, ktorá sa prostredníctvom tohto fenoménu dostáva na povrch.⁵⁵² *Pluralita zmyslu* u Nietzscheho vychádza práve z tohto komplexného procesu utvárania veci, špecifického usporiadania koexistujúcich a víťazných síl usilujúcich o to sa danej veci zmocniť; a tak je počet zmyslov rovný počtu síl schopných vec opanovať.⁵⁵³ Bolo by však chybou domnievať sa, že fenomén je niečo inertné a slúži len ako bojisko rôznych síl. Jav sám je výrazom víťaznej sily a jej kvality. Pretože sila môže byť vo vzťahu len s inou silou, dáva v tomto zmysle Nietzsche sile nové meno – *vôľa*.

„Vůle‘ může přirozeně působit jen na ‚vůli‘ – a nikoli na ‚látky‘ (ne na ‚nervy‘ např.): zkrátka, musíme se odvážit hypotézy, zda všude, kde jsou uznávány ‚účinky‘, nepůsobí vůle na vůli – a zda veškeré mechanické dění, je-li v něm činná nějaká síla, není právě silou vůle, účinkem vůle.“⁵⁵⁴

Rozlíšenie na vládnucu, pôsobiacu vôľu a vôľu podradenú predpokladá rozdiel v ich charaktere – a tento charakter potom priamo určuje zmysel a hodnotu fenoménu.

Aktívne a reaktívne

Bolo povedané, že každý jav je výslednicou vzťahu neredukovateľných nadradených a podradených síl. Tieto sily disponujú nielen istou kvantitou, ale aj s ňou spätou *kvalitou*, ktorá je vyjadrením ich kvantitatívnej diferencie.

konania vlastného: „Nejobyčejnější lež je ta, již člověk obelhává sám sebe; obelhávat jiné je poměrně výjimečný případ.“ *Antikrist*, 55, s. 87n (KSA 6, s. 238).

551 Deleuze, G., *Nietzsche a filozofie*, c.d., s. 9. Viď tiež *Mimo dobro a zlo*, 211, a tiež *Genealogie morálky*, Předmluva, 6, s. 12 (KSA 5, s. 253): „Vyslovme ho, tento nový požadavek: je zapotřebí kritiky morálních hodnot, musí být teď prozkoumána hodnota těchto hodnot samých...“).

552 Nakoľko je toto pôsobenie síl princípom Nietzscheho filozofie ako celku, týka sa všetkých fenoménov – od prírodných až po kultúrne. V našom texte sledujeme javy morálne.

553 „„,Vývoj‘ věci, obyčejje, orgánu proto rozhodně není jeho progresem k jakémusi cíli, a už vůbec není progresem logickým a nejkratším, dosaženým s co nejmenším vynaložením síl a prostředků, – nýbrž sledem více či méně hlubokých, více či méně vzájemně nezávislých, skrze danou věc se odehrávajících procesů přemáhání, včetně různých podob odporu, který se proti tomu pokaždé vzedme, proměn tvaru vyvolaných potřebou obrany a reakce, i výsledků úspěšných protiaktí.“ *Genealogie morálky*, II, 12, s. 59 (KSA 5, s. 314–315).

554 *Mimo dobro a zlo*, 36, s. 39 (KSA 5, s. 55). Viď tiež *Mimo dobro a zlo*, 117.

To znamená, že je dôležité nielen uvažovať o kvantite síl, „sile síl“, ale tiež o tom, aké kvality nadobúdajú pri vzájomnom strete. Inými slovami, v strete dvoch (alebo viacerých) síl dochádza na základe rozdielu ich kvantít k obohateniu týchto síl o istú kvalitu. Vzájomný pomer, resp. rozdiel kvantít síl určuje ich odlišné kvality.⁵⁵⁵ Na základe nadobudnutej kvality Nietzsche nazýva sily *aktívnymi* a *reaktívnymi* a ich diferenciu (kvantitatívnu a kvalitatívnu) označuje ako *hierarchia*.⁵⁵⁶ Reaktívne a aktívne je teda výsledkom istého silového pomeru. Pretože sily na seba pôsobia súčasne, *aktivita* a *reaktivita* nie je príznakom kauzálnej následnosti (na spôsob tretieho Newtonovho zákona), ale odlišnosti v pôsobení síl – rozdielu v „profile“. Aktívne sily dávajú formu, podrobujú si, umožňujú a urýchľujú akciu, usilujú o moc, oplývajú schopnosťou transformácie.⁵⁵⁷ Sily reaktívne, ktoré sú voči silám aktívnym poslušné a podradené, obmedzujú, kladú odpor, všetku akciu spomaľujú. Naše vedomie je vyjadrením vzťahu reaktívnych síl k silám aktívnym a z tohto dôvodu je samo *per definitionem* reaktívne.⁵⁵⁸ Pretože sa mu aktívne sily úplne vymykajú, hľadisko vedomia je vždy reaktívne. Akákoľvek kritika morálky vedená z perspektívy vedomia je teda defektná práve preto, že berie do úvahy výlučne reaktívne stanovisko. Byť genealógom morálky znamená odhaliť *aktívnu* silu umožňujúcu reakciu.

Odkiaľ sa však sily vôbec berú? Čoho sú výrazom? V akom médiu dochádza k ich stretu? Tu narážame na ďalší z kľúčových pojmov Nietzscheho filozofie – vôľu k moci.⁵⁵⁹

*„Vůle k moci je živél, z něhož vyplývají zároveň kvantitativní diference sil uvedených do vztahu, i kvalita, jež v tomto vztahu náleží každé síle.“*⁵⁶⁰

Má funkciu *genealogického živlu* (*l'élément*): je diferenčná (čo do kvantity síl) a genetická (čo do ich kvality). Sily pôsobia vždy výhradne prostredníctvom

555 Je potrebné vystríhať sa redukcie kvality na kvantitu – v opačnom prípade si zneprístupnime adekvátnu tematizáciu hodnoty a pôvodu sily.

556 Deleuze, G., *Nietzsche a filozofie*, c.d., s. 18 a 73.

557 *Mimo dobro a zlo*, 259. S veľkým predstihom uvádzame Deleuzovu súhrnnú definíciu aktívnych a reaktívnych síl: „Reaktívni síla totiž je 1. síla utilitárni, síla s čiastočnou adaptáciou a omezením; 2. síla, ktorá oddeluje aktívni sílu od jejich možností, ktorá popiera aktívni sílu (triumf slabochů či otroků); 3. síla oddelená od svých možností, síla, jež popiera sebe samu nebo se obrací proti sobě (vláda slabochů či otroků). A aktívni síla souběžně s tím je: 1. síla tvárná, ovládající a podrobující si; 2. síla dovádějící své možnosti do všech důsledků; 3. síla, jež afirmuje svou diferencii, jež činí ze své difference předmět radosti a afirmace.“ Deleuze, G., *Nietzsche a filozofie*, c.d., s. 109.

558 *Radostná věda*, 11, s. 39n (KSA 4, s. 382n).

559 *Mimo dobro a zlo*, 19.

560 Deleuze, G., *Nietzsche a filozofie*, c.d., s. 89. Zdôraznenie je pôvodné.

vôle k moci, sú ňou ovládané – „sila je to, čo niečo môže, vôľa k moci je to, čo niečo chce“.⁵⁶¹

Zatiaľ čo esenciálnou kvalitou sily je aktivita a reaktivita, primordiálnymi, ďaleko subtilnejšími kvalitami vôle k moci je afirmácia a negácia: zjednodušené povedané chcenie a odmietanie (pričom i odmietanie je formou chcenia), t. j. pritakávanie životu a jeho podporovanie, resp. jeho popieranie a degradovanie. Už na prvý pohľad je zrejmé, že aktivita je formou pritakávania, zatiaľ čo na každej reakcii sa podieľa negácia. Z tohto hľadiska Deleuze vysvetľuje akciu a reakciu ako nástroj či prostriedok afirmujúcej či popierajúcej vôle k moci.⁵⁶² Prenesené do sféry morálky, afirmácia sa spája so všetkým vznešeným, vysokým, panským – negácia s nízkosťou, podlosťou, všetkým otrockým. Je to práve vôľa k moci ako genealogický živel, čo dáva zmyslu význam (prostredníctvom víťaznej sily, ktorá sa javu zmocní) a hodnotu hodnotu (na základe kvality samotnej vôle k moci). Len pôsobením vôle k moci triumfuje jedna sila nad druhou; sily sú vôľou k moci ovládané.⁵⁶³

Na ceste k resentimentu

Aktívne a reaktívne sily sú už od samotného počiatku úzko spojené s afirmáciou a negáciou. Zatiaľ čo vzájomnú diferenciu aktívne sily oslavujú a afirmujú, reaktívne sily usilujú o negáciu druhého – čiže miesto toho, aby pritakali tomu, čím sú, búria sa proti tomu, čím nie sú.⁵⁶⁴

„Charakteristickým rysem reaktívnych sil je tedy popírat od samého počiatku diferenciu, jež je pôvodne konstituuje, prevracet diferenční živel, z něhož se odvozují, a předkládat jeho deformovaný obraz.“⁵⁶⁵

Ak sa reaktívnym silám podarí si aktívne sily podmaniť, tento triumf negatívnej vôle k moci, t. j. vôle k ničote, znamená radikálne prevrátenie hodnôt

561 Tamtiež, s. 91. Deleuze chápe vôľu k moci ako „vnútorný komplement“ sil, ako médium, prostredníctvom ktorého sily medzi sebou bojujú, víťazia a poddávajú sa – avšak ako niečo, čo nemôže byť so silou stotožnené.

562 Tamtiež, s. 96. Deleuze v explikácii vzájomnej spriaznenosti ďalej pokračuje: „... v hlubší perspektíve, afirmácie a negácie prekračujú akciu a reakciu, pretože jsou bezprostředními kvalitami stávání samého: afirmácie není akce, nýbrž působnost aktivního stávání, *aktivní stávání osobně*; negácie není prostá reakce, ale *reaktivní stávání*.“

563 „Kde jsem nalezl něco živoucího, nalezl jsem vůli k moci; ba i ve vůli sloužícího jsem nalezl vůli býti páнем. Aby slabší sloužilo silnějšímu, k tomu je přemlouvá jeho vůle, která zase chce býti páнем nad něčím ještě slabším: této rozkoše jedině se nezřekne.“ *Zarathustra, II, O přemáhání sebe samého*, s. 97 (KSA 4, s. 147–148).

564 *Genealogie morálky*, I, 10.

565 Deleuze, G., *Nietzsche a filosofie*, c.d., s. 100. Najvýstižnejší je Nietzscheho výrok: „Différence engendre haine.“ – čiže: „Rozdíl vyvolává zášť.“ *Mimo dobro a zlo*, 263, s. 164 (KSA 5, s. 217).

– otrockú vzburu v morálke.⁵⁶⁶ No toto prevrátenie rolí nie je *stricto sensu* skutočné – otrok, hoci pri moci, nestráca nič zo svojej otrockosti; víťazstvo reaktívne sily nečiní aktívnymi, práve naopak. Reaktívne sily naďalej pôsobia negatívne a zapríčiňujú sa o postupnú premenu aktívnych síl v reaktívne v novom zmysle, a to tak, že ich postupne pomocou fikcie oddeľujú od ich možností.⁵⁶⁷ Úlohou genealóga je túto falzifikáciu odhaliť, nahliadnuť za reaktívne sily; neuvažovať o morálke z reaktívneho hľadiska, ale posudzovať ju vždy so zreteľom na kvalitu a pôvod síl.⁵⁶⁸ Deleuze tu ukazuje, čo Nietzsche neustále opakuje – cnosti nie sú vznešené samy o sebe. Považovať javy za to, čím sa *javia* byť, je slabosťou myslenia. Skutočná kritika hodnôt, o ktorú Nietzsche usiluje, sa pýta na povahu vôle k moci, ktorá im dala vzniknúť.⁵⁶⁹ Preto Nietzscheho odpor k otrokovi nie je v skutočnosti odporom voči druhému človeku, ale určitému *typusu*, ktorý je stelesnením vôle k ničote, a preto je vyjadrením pohrdania životom v jeho vzostupnej tendencii. Inými slovami, v otrokovi Nietzsche odmieta pohrdanie afirmujúcou vôľou k moci.

Čo sa však deje so silou aktívnou? Aktívna sila, oddelená od svojich možností, sa obracia proti sebe a sama sa tak stáva reaktívnou. Oddelenie od afirmácie vystavuje aktívnu silu pôsobeniu vôle k ničote, ktorej preto prepadá. Ľudské formy víťazstva reaktívnych síl, dobre známe čitateľovi Nietzscheho diela, sú teda formami nihilizmu. Resentiment, zlé svedomie, asketický ideál.⁵⁷⁰ Reaktívne sily triumfujú práve vďaka svojej spriaznenosti s negáciou, ničotou, nihilizmom, pričom miera tejto spriaznenosti je zdrojom jemných rozdielov medzi jednotlivými reaktívnymi silami.⁵⁷¹ Hoci sme v pokušení vyvodzovať, že reaktívna sila sa „aktívnym“ oddeľovaním aktívnych síl od svojich možností sama stáva aktívnou, je treba mať na zreteli, že reaktívna sila pôsobí vždy reaktívne. Zachádzajúc do svojich krajných možností však otvára novú možnosť svojho pôsobenia. Deleuze túto „novú schopnosť“, „zvláštnu moc“ ilustruje na príklade choroby.⁵⁷² Choroba nás obmedzuje, oddeľuje nás od niektorých našich možností, na druhej strane však otvára nové afekcie, nové spôsoby pociťovania; v chorobe sme teda podnecovaní doteraz

566 *Genealogie morálky*, I, 7, s. 23 (KSA 5, s. 268).

567 „Reaktívni je ve skutečnosti vše, co odděluje nějakou sílu; reaktivní je i stav síly, oddělené od svých možností. Aktivní je naopak jakákoli síla, která dovádí svou moc do všech důsledků.“ Deleuze, G., *Nietzsche a filosofie*, c.d., s. 104.

568 *Viď* tamtiež, s. 108–109.

569 *Mimo dobro a zlo*, 23.

570 Resentimentom sa z perspektívy „kritizovaného“ zaoberá text Jakuba Šenovského *Nietzsche a Akvinský – Otázka resentimentu v Teologické sumě*.

571 Môžeme rozlíšiť i) reaktívnu silu, ktorá bola pôvodne aktívna, ii) reaktívnu silu, ktorá je poslušná sil aktívnych, iii) reaktívnu silu búriacu sa proti aktívnej sile prevracajúcej tak roly, iv) reaktívnu silu zachádzajúcu do svojich krajných dôsledkov. Deleuze, G., *Nietzsche a filosofie*, c.d., s. 118.

572 Tamtiež, s. 117. Samozrejme, Deleuze alegóriu choroby, ne-moci preberá od Nietzscheho, ktorý ju hojne používa. *Genealógia morálky* je ňou prestúpená takmer na každej stránke.

nepoznaným spôsobom. Tento nový spôsob afikácie je vzrušujúci, no predovšetkým krajne nebezpečný a *dekadentný*.⁵⁷³ Nietzsche ho explicitne spája so Sokratom, Ježišom, kresťanstvom a židovstvom.⁵⁷⁴ Podstatným rozdielom je tu absencia *aktívnej* afirmácie.⁵⁷⁵ Negovať diferenciu znamená popierať to, čo ma od počiatku určuje, obracať sa sám proti sebe. Akákoľvek negácia diferencie je vždy reaktívna a svoju silu čerpá z *vôle k ničote*.⁵⁷⁶

Vôľa k moci

Ak je vôľa k moci zdrojom všetkého nastávania, *charakter* vôle k moci je potom tým, čo určuje hodnotu a zmysel každého činu či veci. Presnejšie povedané, nakoľko vôľa k moci vždy nutne niečo *chce*, určiť, *čo chce*, znamená uchopiť zmysel a hodnotu fenoménu – a vôľa k moci chce v posledku vždy samu seba.⁵⁷⁷

„Vůle chce – podle své kvality – afirmovat svou diferencii anebo popírat to, co je diferentní. Nikdy nechceme nic jiného než kvality [...] Co vůle chce, je vždy její vlastní kvalita a kvalita odpovídajících sil.“⁵⁷⁸

Vôľa k moci chce teda istú silovú konšteláciu a v prípade človeka tak vytvára istý *typus*. Tu vlastne narážame na problém vzťahu vôle a moci vo vôle k moci. Je mylné domnievať sa, že by vôľa bažila po moci, po ovládaní, či že by moc slúžila ako pružina vôle.⁵⁷⁹ Kde je túženie po moci, tam sa v zásade túži len po jej reprezentácii – po uznaní, pocite nadradenosti, po vybraných hodnotách, ktoré človeku prepožičiavajú v očiach ostatných vznešenosť, rešpekt a dobré meno.⁵⁸⁰

573 Bližšie k tejto téme v texte Jakuba Marka.

574 Viď tiež *Genealogie morálky*, I, 7–8; a EH, *Proč jsem tak moudrý* 1, s. 16 (KSA 6, s. 266: „utajená práce instinktu dekadence“).

575 *Reaktívny* spôsob afirmácie prislúcha všetkému, čo Nietzsche nazýva „otrockým“.

576 V Deleuzovej interpretácii je človek skrz-naskrz určený reaktívne: „Resentiment, špatné svědomí a nihilismus nejsou psychologické rysy, ale jakoby základ lidskosti v člověku. Jsou principem lidské bytosti jako takové.“ Deleuze, G., *Nietzsche a filosofie*, c.d., s. 114. Premena reaktívneho nastávania síl v človeku na aktívne predpokladá radikálnu transformáciu človeka – *nadčloveka* a priniesla by so sebou radikálnu transmutáciu hodnôt. Túto líniu však pre jej nesmiernu komplexnosť v tu sledovanom výklade nebudeme ďalej rozvíjať. Pre Deleuzovu detailnejšiu explikáciu viď jeho posledný prehovor Nadčlovek: proti dialektike (s. 255–335).

577 Nezabúdajme, že aj vôľa k ničote je vôľou k moci!

578 Deleuze, G., *Nietzsche a filosofie*, c.d., s. 137.

579 „Ten ovšem nezasáhl pravdy, kdo po ní střílel slovem o „vůli k bytí“: takové vůle – není! Nebot: co není, nemůže chtít; co však v bytí již jest, jak by to ještě mohlo k bytí mít vůli!“ *Zarathustra, II*, O přemáhání sebe samého, s. 98 (KSA 4, s. 148–149).

580 „Vůle nemocných představovat nějakou formu nadřazenosti, jejich instinkt pro postranní stezky, které vedou k tyranii nad zdravými, – všude najdeme tuto vůli k moci právě těch nejslabších!“

„Právě tato potřeba vznešenosti se zásadně liší od potřeb vznešené duše samé, je přímo výmluvným a nebezpečným příznakem jejího nedostatku.“

– a náleží teda otrockému.⁵⁸¹ Otrok

„se snaží *svádet* k dobrému mínění o sobě; je to rovněž otrok, který pak před takovým míněním okamžitě sám padá na kolena, jako kdyby je nebyl vyvolal.“⁵⁸²

To, čo chápeme ako moc, je len otrokova predstava moci, pána a seba samého.⁵⁸³ Mocou a jej reprezentáciou je posadnutý predovšetkým ten, kto ňou nedisponuje, preto otrok vyžaduje uznanie ďalšieho otroka:

„...posedlost spočívající v reprezentaci [...] je mánie společná všem otrokům.“⁵⁸⁴

Fakt, že pravidlá reprezentácie moci podporujú istú množinu spoločensky ustálených hodnôt, poukazuje na to, že máme čo do činenia s otrockým – kdežto vôľa k moci sa bytostne prejavuje vytváraním *nových* hodnôt.⁵⁸⁵ Deleuze zdôrazňuje, že Nietzsche v súvislosti s vôľou k moci a tvorbou nových hodnôt rozhodne nemá na mysli akúkoľvek formu rivality, boja či vojny – boj je prostriedok, ktorým slabí porážajú silných vďaka svojej početnej prevahe. Ako by boj teda mohol viesť k niečomu inému než triumfu otroka?

Boj a s ním spojenú bolesť so sebou prináša otrocká predstava vôle k moci. Nietzsche, resp. Zarathustra, však jasne hlása, že skutočný charakter vôle je *radostný*:

„Vůle, tak sluje osvoboditelka, jež přináší radost: tak jsem vás učil, přátelé moji! Teď však se k tomu přiučte, že i vůle sama ještě je zajatkyní.“

Genealogie morálky, III, 14, s. 101 (KSA 5, s. 370). Deleuze, G., *Nietzsche a filozofie*, c.d., s. 140: „Ve výrazech ‚vůle chce moc‘ nebo ‚vůle je vládychtivá‘ je vztah reprezentace a moci dokonce natolik úzký, že veškerá moc je reprezentována a veškerá reprezentace je moc.“

581 *Mimo dobro a zlo*, 287, s. 175 (KSA 5, s. 233).

582 Tamtiež, 261, s. 161 (KSA 5, s. 214).

583 Tamtiež, 287.

584 Deleuze, G., *Nietzsche a filozofie*, c.d., s. 141. V tejto súvislosti určite vyvstane otázka po Hegelovej dialektike pána a raba – k nej viď u Deleuza pasáž na s. 273–279.

585 „...prostý člověk byl odedávna jen tím, zač *platil*: naprosto nezvyklý sám hodnoty určovat, nepřisuzoval ani sobě jinou hodnotu, než jakou mu přisoudili jeho páni (je vlastním *panským* právem určovat hodnoty).“ *Mimo dobro a zlo*, 261, s. 161 (KSA 5, s. 213).

Chtění to jest, jež osvobozuje...⁵⁸⁶

Vôľa k moci je tvorivá, radostná, dáva nové hodnoty. Radostná je svojou schopnosťou afirmácie, pritakania životu ako celku. Ako genetický živel je tvorivá určením vzájomného vzťahu síl a ich kvalít, dávajúc tak význam a hodnotu.⁵⁸⁷ Súčasne je však aj ona sama tvárna, pretože kvality, ktoré dáva, nadobúda. Kvalita vôle – afirmatívna a negatívna – nie je určená vopred, ale vyvstáva z nastávania, tvorby. Afirmatívna vôľa k moci, ktorú Deleuze nazýva častokrát jednoducho „vôľa k moci“ a negatívna vôľa k moci, zvaná vôľa k ničote, sú dvomi stranami jednej mince, obe náležia k vôli k moci:

„Nihil ve slově nihilismus znamená negaci jakožto kvalitu vôle k moci.“⁵⁸⁸

Vôľa k ničote, ničota vôle, vyjadruje znevažovanie, znehodnocovanie, popieranie samotného života,

„odpor vůči životu, vzepření se nejzákladnějším předpokladům života, avšak je to stále ještě *vůle!*“⁵⁸⁹

Tu prichádzame k dôležitému bodu Nietzscheho filozofie a Deleuzovej interpretácie. Vychádzajú predovšetkým z poznámok *Nachlaß* a Zarathustru, Deleuze prichádza k záveru, že „vôle k moci *dává*“, a teda

„[...] moc ve vůli je jako ‚cnot, jež obdarovává‘; sama vůle díky moci dáva smysl a hodnotu“.⁵⁹⁰

Tvorivosť vôle k moci spočíva v tom, že vytvára zmysel a hodnotu fenoménu, a tým na základe vlastnej kvality tiež význam zmyslu veci a hodnotu hodnoty, dokopy dávajúc istý *typus*.⁵⁹¹

586 Zarathustra, II, O vykopení, s. 118 (KSA 4, s. 179). Viď tiež tamtiež *Na blažených ostrovoch* či *Genealgie morálky*, III, 14.

587 Deleuze, G., *Nietzsche a filozofie*, c.d., s. 148: „Moc je genetickým a diferenčným živlom ve vůli. Proto je vůle k moci bytostně tvořivá, a proto se také moc nikdy nepoměřuje podle reprezentace: nikdy není reprezentována, není dokonce ani interpretována či hodnocena, je ‚tím, co‘ interpretuje, ‚tím, co‘ hodnotí, ‚tím, co‘ chce.“

588 Tamtiež, s. 256.

589 *Genealgie morálky*, III, 28, s. 134 (KSA 5, s. 412).

590 Deleuze, G., *Nietzsche a filozofie*, c.d., s. 149.

591 Aktívny typ vyjadruje aktívne sily a ich nadradenosť silám reaktívnym, ktoré sú zakúšané reaktívne. Reaktívny typ označuje víťazstvo reaktívnych síl a oddelenie aktívnych síl od ich možností. I typus celkovo teda poukazuje na kvalitu moci.

Pátos dištancu

„Kritickou instancí je vůle k moci.“⁵⁹² Zatiaľ čo všetko vysoké a vznešené je výsledkom nadradenosti aktívnych síl a ich spriaznenosti s afirmujúcou vôľou k moci, všetko nízke, podlé, otrocké je výsledkom triumfu reaktívnych síl spriaznených s negatívnou vôľou k moci, vôľou k ničote, nihilizmom. Nihilizmus, vôľa k ničote, je snahou o negáciu života, degradovanie existencie, udržiavanie života len v jeho reaktívnej, sterilnej podobe. Hoci Deleuze prehľadne a jasne vykresľuje ľudské formy nihilizmu, od resentimentu k zlému (*schlechte*) svedomiu, pátosu dištancu sa vlastne vôbec nevenuje. V tejto časti sa snažím interpretatívne preukázať, že s darom cnosti, ktorá obdarováva, sa nutne spája práve tento pojem. Ak cnosť, ktorá obdarováva, je totožná s afirmujúcou vôľou k moci, potom pátos dištancu je špecifický prejav tejto cnosti v ľudskom svete. Budem sa venovať nasledujúcim aspektom: odstup vertikálny (odstup vyššieho či vysokého od nízkeho), odstup horizontálny (vzdialenosti a blízkosti), pátos dištancu medzi jednotlivcom a rodom, dištanc medzi prítomnosťou a budúcnosťou rodu.⁵⁹³ Toto rozdelenie je arbitrárne a čisto za účelom analýzy, jednotlivé ohľady je nutné vidieť vo vzájomnej prepojenosti. Celkom zámerne sa vyhýbam výrazu „protiklad“. Nietzscheova filozofia je filozofiou gradácie, stupňov – nie protikladov. Filozof sám hovorí:

„Hlavní hledisko: otevírat distance, ale nevytvářet protiklady. Oddělit mezičlánky a snížit jejich vliv: hlavní prostředek, jak zachovat distanci

⁵⁹⁴

Vôľa *stricto sensu* totiž nemá svoj protiklad – i vôľa k ničote je ešte stále vôľou.

Od nízkeho k vznešenému (aspekt vertikálny)

Najznámejšiu formuláciu pátosu dištancu nachádzame v *Genealógii morálky*. Ak je cnosť, ktorá obdarováva, v zásade identická s afirmujúcou vôľou k moci a vôľa k moci je genealogickým živlom (t. j. živlom diferencným čo do kvantitativity síl a genetickým čo do ich kvality), pátos dištancu *vyjadruje* genetické pôsobenie vôle k moci:

592 Deleuze, G., *Nietzsche a filozofie*, c.d., s. 164.

593 Uvedomujem si, že týchto aspektov by sa dalo identifikovať ďaleko viac, napr. pátos dištancu ako intelektuálne svedomie (zahrnutelné pod aspekt odstupu vyššieho od nižšieho), avšak pre väčšiu stopovateľnosť súvislosti pátosu dištancu a obdarujúcej cnosti som si vybrala tie najjasnejšie línie.

594 KSA 12, 10[63], s. 494. Preložil Jakub Chavalka.

„Pathos vznešenosti a distance, jak řečeno, trvalý a dominantní, celkový a základní pocit vyššího vládnoucího druhu vůči druhu nižšímu, vůči všemu, co je ‚dole‘ – *právě* to je původ protikladu ‚dobré‘ a ‚špatné‘.“⁵⁹⁵

Nietzsche v pátose dištancu oslavuje tvorivosť vôle k moci – i preto je nutné bytostné rozdiely medzi ľuďmi udržiavať a i preto sa mu bytostne hnusí humanistický ideál všeobecnej rovnosti, ktorý nachádza v kresťanstve a ktorý je podľa neho akurát maskou túžby po všeobecnom rozšírení reaktívneho života.⁵⁹⁶ Pátos dištancu je tým, čo bráni premiešavaniu vznešeného s nízkym, resp. degradovaniu vyššieho; je tým, čo drží sily nihilizmu nakrátko.⁵⁹⁷ Kde sú si všetci rovní, predovšetkým rovní v chorobe (či v chudobe, v chudobe ducha, rozumie sa), niet čo velebiť, niet na čo byť hrdý.⁵⁹⁸ Nietzsche završuje pripomína, že chorí musia byť držaní oddelene od zdravých, aby svoju chorobu neprenášali ďalej. Ľudia resentimentu, „fyziologicky postihnutí a červotočiví“, sa usilujú o to,

„*vpravit do svědomí šťastných svou vlastní bídu, veškerou bídu vůbec*“,⁵⁹⁹

a primäť tak zdravých, aby sa za vlastné šťastie a zdravie hanbili, aby o ňom pochybovali, aby pochybovali o vlastnom práve na krásu a na šťastie vôbec.

595 *Genealogie morálky*, I, 2, s. 17 (KSA 5, s. 259).

596 „Jed učení ‚rovná práva všem‘ – křesťanství jej rozselo nejzásadněji; křesťanství zvedlo z nejtajnějších koutů špatných instinktů válku na život a na smrt proti každému citu úcty a distance mezi člověkem a člověkem, to jest proti *předpokladu* každého zvýšení, každého vzrůstu kultury, – ukovalo si z resentimentu *hlavní zbraň proti nám*, proti všemu vznešenému, radostnému, velkodušnému na této zemi, proti našemu štěstí na zemi... Nikdo už dnes nemá odvahy k výsadám, k právům pána, k citu úcty před sebou a sobě rovnými, – k *patosu distance*... Křesťanství je povstání všeho, co se plazí po zemi, proti tomu, co má výši: evangelium ‚nízkých‘ dělá nízkým...“ *Antikrist*, 43, s. 64n (KSA 6, s. 217n). Vid' *Zarathustra*, II, O tarantulích; alebo tamtiež O chátře, s. 83 (KSA 4, s. 124: „Život je zdrojem rozkoše; kde však chátra pije spolu, tam všechny studny jsou otráveny.“).

597 „Naše ctnosti jsou podminěné – jsou vyvolávány naší slabostí... ‚Rovnost‘, určité faktické přpodobnění, jemuž se dostává vyjádření pouze v teorii ‚rovných práv‘, bytostně patří k úpadku: propast mezi člověkem a člověkem, stavem a stavem, mnohost typů, vůle být sebou, pozvednout se, to, co nazývám *pathosem distance*, je vlastní *silné* době... Život *směřující k úpadku*, ztráta veškeré organisující, to jest oddělující, propasti rozevírající, podřazující a nadřazující síly, se v sociologii dnes formuluje jako *ideál!*...“ *Soumrak model*, Výlety nečasového, 37, s. 72n (KSA 6, s. 138–139).

598 „Vznešená duše má k sobě úctu.“ *Mimo dobro a zlo*, 287, s. 175 (KSA 5, s. 233). Vid' tiež: „Pořadí kast, pořadí *důstojnosti* formuluje jen nejvyšší zákon života: odloučení těchto tří typů je nutné, aby se udržela společnost, aby se umožnily vyšší a nejvyšší typy, – nerovnost práv teprve je podmínkou, aby vůbec práva byla. – Každé právo je výsadou. V tom, jaký je, má každý také svou výsadu.“ *Antikrist*, 57, s. 94 (KSA 6, s. 243).

599 *Genealogie morálky*, III, 14, s. 102 (KSA 5, s. 370).

Je preto dôležité zabrániť prenosu tejto choroby, ne-moci na zdravých, aby sa sami nestali chorými či sa nepasovali za lekárov.

„Huře by snad nemohli svůj úkol nepochopit a popřít, – vyšší se nemá snížit v nástroj nižšího, pathos distance má na věky věků oddělovat i úlohy! Jejich právo být zde, právo zvonu s plným zvukem před zvonem falešně znějícím, prasklým, je přece právo tisíckrát větší: jen oni jsou zárukou budoucnosti, jen oni mají vůči budoucnosti člověka závazek. Jejich možnosti a jejich povinnosti by nikdy neměli mít nemocní... A proto dobrý vzduch! Dobrý vzduch!“⁶⁰⁰

Ako sme videli, pristupovať k druhému človeku z hľadiska pátosu dištancu je vlastne dar, dar vznešeného človeka, ktorý pritaká svojmu založeniu a v ňom i rozdielnosti založení ostatných ľudí: čo sa okrem iného prejavuje i tým, že zo „špatného“ (*schlechte*) nerobí „zlé“ (*böse*).⁶⁰¹ V seba-pritakaní preto pritaká i špatnosti nevznešeného, nepodlieha omylu, že jeho zdravie (či choroba iných) je *mýlkou* prírody, ktorú treba napraviť, či pomstivo odstrániť – to by bolo znakom resentmentu. Na tomto základe sa odvažujem tvrdiť, že resentmentálne prevrátenie hodnôt, ona vzbura otrokov v morálke, je výsledkom či dôsledkom (nutnej) absencie pátosu dištancu na strane reaktívneho človeka. Inými slovami, pátos dištancu (či cnosť, ktorá obdarováva) je opačným postojom voči resentmentu.⁶⁰²

Od blízkeho k vzdialenému (aspekt horizontálny)

Pátos dištancu ako cnosť, ktorá obdarováva, nachádzame nielen vzhľadom na druhého človeka, ale na javy či veci všeobecne. Otrok pristupuje k veciam z hľadiska užitočnosti, pretože vyššiu hodnotu než vlastné blaho (i keby to malo byť blaho sebamrzačenia zakuklené v asketickom ideály) nepozná – nie je totiž schopný ne-reaktívneho sebaponímania, totiž odstupu, *pátosu*

600 Tamtiež (KSA 5, s. 371). Najväčšou nákazou je veľký hnus z človeka a veľká sústrast s človekom: „Nemocní jsou velikým nebezpečím pro člověka: nikoli zlí, nikoli ‚dravci‘. Ti od samého počátku postižení, poražení, zlomení – ti jsou to, ti nejslabší nejvíce podřívají život mezi lidmi, nejnebezpečněji otravují a zpochybňují naši důvěru k životu, k člověku, k nám samým.“ Tamtiež, s. 100 (KSA 5, s. 368). K budúcnosti a jej záruke vid' predovšetkým *Zarathustra, III, O starých a nových deskách*.

601 S tým súvisí i Nietzscheho viscerálna nechut' k pojmu „blízkeho“. Vid' napr. *Radostná veda*, 1, Hlasateľ účelu bytí; 21, Hlasateľum nezištnosti; 338, Vúle k utrpeniu a soucitní lidé.

602 Uvedomujem si, že i *resentiment* plodí hodnoty, ale diametrálne odlišné od hodnôt plodených pátosom dištancu. Rovnako tak si uvedomujem, že i vo vznešenom človeku sú prítomné reaktívne sily: avšak i svoje reakcie pán prežíva aktívne. *Resentiment* (ak nejaký vôbec vzniká) sa prežitím okamžite vyplaví a nemá šancu sa ďalej hromadiť. Pátos dištancu zostáva naďalej ako spôsob vyrovnávania sa s vlastnou reaktivitou. Vid' *Genealogie morálky, I, 10*.

dištancu. Pátos dištancu je zosobnený v pánovi, ktorý veci pomenúva: „toto je to a to“ a táto tvorba zo seba je podstatou cnosti, ktorá obdarováva:

„Byli to naopak ‚dobří‘ sami, to jest vznešení, mocní, výše postavení a vysoce smýšlející, kdo sebe samy a své konání pocítovali a určovali jako dobré, totiž jako prvořadé, v protikladu ke všemu nízkému, nízce smýšlejícímu, sprostému a davovému. Teprve z tohoto *pathosu distance* čerpali právo tvořit hodnoty, razit jména hodnot: co těm bylo do užitečnosti!“⁶⁰³

Pripomeňme si Nietzscheho prirovnanie cnosti, ktorá obdarováva, k zlatu: nevšednosť, *neužitočnosť*, mierny lesk. Prístupovanie k veciam na spôsob kalkul je znakom re-aktivity:

„Otrocká morálka je bytostně morálkou *užitečnosti*...“ [kurzíva – T. B.]⁶⁰⁴

Prenesené na tvorbu morálnych hodnôt to znamená, že hodnoty sú určované *s ohľadom na seba*, nie *zo seba* – toto je jeden z kľúčových momentov tejto štúdie. Cnosť, ktorá obdarováva, však dáva *zo seba*! Ponúka sa, že aby človek mohol dávať, najprv musí sám seba ustanoviť ako darcu, ako toho, kto *má* z čoho dávať.⁶⁰⁵ I tu dokladujem pôsobenie pátosu dištancu. Na jednej strane zabraňuje tomu, aby sa inštinkty obracali do seba a vytvárali tak ľudskú „dušu“, ku ktorej sa Nietzsche stavia nanajvýš kriticky,⁶⁰⁶ na strane druhej je pružinou gradácie človeka:

„Bez *patosu distance*, jenž vyrůstá ze vžitého rozdílu stavů, ze stálého pohlížení a shlížení vládnoucí kasty na poddané a nástroje a z jejího právě tak stálého cviku v poslouchání a poroučení, v udržování při zemi a od těla by nemohl vůbec vyrůst ani onen jiný, tajuplnější patos, ona touha po stále novém rozšiřování distance uvnitř duše samé, vytváření

603 *Genealogie morálky*, I, 2, s. 16 (KSA 5, s. 259). Ďalej čítame: „Hľadisko užitečnosti je práve vo vzťahu k veľkému vyvážaniu najvyšších hodnotových súdů, jež určují hierarchii odstup, naprosto cizí a nepřiměřené: zde totiž dospěl cit protikladu onoho nízkého stupně teploty, který předpokládá každá vypočítavá chytrost, každý prospěchářský kalkul – a nikoli projednou, nikoli pro jednu výjimečnou chvíli, nýbrž natrvalo.“ Tamtiež, s. 16–17 (KSA 4, s. 259).

604 *Mimo dobro a zlo*, 260, s. 159n (KSA 5, s. 211).

605 *Zarathustra*, I, O užtknutí zmije, s. 59 (KSA 4, s. 89): „Ale jak být z hloubi duše spravedliví! Jak dát každému, co jeho jest! Na tom budiž mi dosti: každému dávám, co moje jest.“)

606 *Genealogie morálky*, II, 16, s. 65 (KSA 5, s. 322n – pasus venovaný pôvodu zlého svedomia: „Všechny instinkty, které se nevybíjí směrem ven, se obracíjí dovnitř – to nazývám *zniterněním* člověka: tím teprve přirůstá člověku to, čemu se později začne říkat ‚duše‘... Nepřátelství, krutost, radost z pronásledování, z přepadání, ze změny, z ničení – to vše obráceno proti vlastníkům takových instinktů: právě to je původ ‚špatného svědomí‘... ochoření člověka sebou samým, člověkem...“).

stále vyšších, vzácnějších, vzdálenějších, rozpjatějších, obsáhlejších stavů, zkrátka právě povýšení typu ‚člověk‘, pokračování v ‚sebepřekonávání člověka‘, abychom použili morální formule v nadmorálním smyslu.⁶⁰⁷

Ono „rozšiřování distance uvnitř duše samé“ je dalším kardinálním momentom štúdie. Je to totiž spôsob, akým pátos dištancu vytvára hodnoty, ktoré pozdvihujú jednotlivca individuálne a s ním i človeka všeobecne – na rozdiel od otrockých cností pestujúcich stádo, čo Nietzsche dokazuje na pôsobení asketického kňaza.⁶⁰⁸ Čím viac je človeku prospechárske myslenie vzdialené, tým bližšie má k postojú či praxi, ktoré vedú k vyšším stupňom celého ľudstva. Bez pátosu dištancu niet možnosti tvoriť niečo nové a už tobôž nie niečo vyššie – je prvou a poslednou inštanciou aktívnych síl a aktívneho prežívania re-akcií, základom cnosti vôbec, konkrétnym prejavom cnosti, ktorá obdarováva, v človeku. Inými slovami, obdarujúca cnosť spočíva v odstupe od vzťahu vecí (či ľudí) ku mne – hladisko užitočnosti – čo človeka uvoľňuje k sebagradácii založenej práve v pátose dištancu.

Pátos dištancu ako most k nadčloveku

Nakoľko sa posledné dva aspekty – pátos dištancu medzi jednotlivcom a rodom, dištanc medzi prítomnosťou a budúcnosťou rodu – v zásade navzájom podmieňujú, pojednáme ich spoločne. Hlásanie nadčloveka, prekonávanie človeka, súcitis s človekom ako posledný Zarathustrov hriech sú motívy, ktorými je Zarathustra popretkávaný skrz-naskrz. V akom zmysle ale možno vidieť cnosť, ktorá obdarováva, ako túžbu po prekonaní človeka ako spriaznenú s pátosom dištancu? Pri pozornom čítaní *O ctnosti, jež obdarováva* narazíme na niekoľko aspektov pátosu dištancu. Vo výrazive *najvyššia cnosť, hore, vyšší rod, povznesenie nad, ďaleko* sa uložiť od zmäkčilých, srdce nebezpečné tomu, kto je mu *nablízku, vy osamelí, vy odlučujúci sa jasne* vnímame *odstup*, horizontálny či vertikálny, ako to, čo odlišuje jeden stupeň od druhého,

607 *Mimo dobro a zlo*, 257, s. 155 (KSA 5, s. 205).

608 *Genealogie morálky*, III, 18, s. 112 (KSA 5, s. 384: „Všichni nemocní a churaví směřují instinktivně, z touhy po setřesení tupé nechuti a pocitu slabosti, ke stádní organizaci: asketický kněz tento instinkt rozpoznává a posiluje; jsou-li kde stáda, pak díky instinktu slabosti, který stádo chtělo, a kněžské chytrosti, která je zorganizovala. Neboť jedno nesmíme přehlédnout: silní směřují právě tak přirozeně a nutně od sebe jako slabí k sobě [kurzíva – T. B.]; pokud se spojují silní, pak jen s vyhlídkou na společnou agresivní akci a celkové ukojení vůle k moci, a svědomí jednotlivců tomu klade nemalý odpor; slabí se naproti tomu organizují s potěšením z takového kolektivního uspořádání, – jejich instinkt je přitom uspokojen, zatímco instinkt rozených ‚pánů‘ [to znamená soliterní dravčí odrůdy člověka] je organizací v podstatě jen podrážděn a zneklidněn.“). Mnou zdôraznená pasáž ma upozorniť i na vzťah pátosu dištancu a odstupe od všetkého davového, masového. K téme samoty, ktorá s pátosom dištancu v tomto zmysle súvisí, zase odkazujem na text Tomáša Houdka *Samota, osamělost a touha obdarovávat*.

resp. ako to, čo odlišuje cnosť, ktorá obdarováva, spolu s tými, ktorými preteká.⁶⁰⁹ Dokonca sa odstup, dištanc, pátos dištancu javí ako nevyhnutná *podmienka možnosti* cnosti, ktorá obdarováva. V predošlej analýze som ukázala pátos dištancu ako odstup od javov a od druhého človeka – teraz chcem dokázať, že je potrebný ešte i odstup *od seba samého* – a takto sa v istom zmysle ustanoviť v *dar*, v podstatu cnosti, ktorá obdarováva (zlato!), v afirmujúcu vôľu k moci, v podstatu života.

Uplatnením pátosu dištancu na seba samého sa vzdávam lipnutia na sebe samom, na falošnej ilúzii vlastnej veľkosti, dôležitosti svojich starostí a drobných radostí – jediný liek na žmúrenie a slepotu posledného človeka.

„Jednou nebudeš již viděti své výšky a nízkost svou shlédneš v přílišné blízkosti...“⁶¹⁰

A v pravde je tento liek i jedom! Až tento odstup od jedinca (v sebe samom!) umožňuje *uvidieť* potrebu a nutnosť nadčloveka. Zjednať si takýmto spôsobom odstup sám od seba totiž znamená pochopiť rod, budúcnosť rodu ako hodnotu, ktorá je nadradená hodnote individuálneho človeka.⁶¹¹ Inými slovami, panská morálka sa vo svojom gradovaní dovršuje, to jest *seba prekonáva*, a to v idey na úrovni rodu, v stanovení cieľa a zmyslu rodu, ktorým má byť nadčlovek.⁶¹² Dovršením človeka sa otvára priestor pre nadčloveka.⁶¹³

Je nutné neustále zdôrazňovať, že táto túžba po prekonaní človeka sa ale v ničom nepodobá nihilistickej túžbe po ničote a zániku. Na rozdiel od týchto „zásvetných chůtok“ najhlbšieho resentimentu je túžba po nadčloveku

609 *Zarathustra, I*, O ctnosti, jež obdarováva. Viď tiež *Zarathustra, I*, O lásce k bližnímu, s. 54 (KSA 4, s. 79): „Bratří moji, k lásce bližního vám neradím: radím vám k lásce nejvzdálenějšího...“ [kurzíva – T. B.].

610 *Zarathustra, I*, O cestě tvůrčího, s. 55 (KSA 4, s. 81). Porovnaj tiež *Radostná věda*, 15, Z dálky, s. 44: „... mnohá velikost, stejně jako mnohé dobro, chce být vědění jen z určité distance, a rozhodně zdola, nikoli shora, – jedině tak působí.“ (KSA 3, s. 388)

611 *Radostná věda*, 1, Hlasatelé účelu bytí, s. 30: „Tehdy, až si lidstvo osvojí větu ‚druh je vším, jediněc neznamena nic‘ – a až bude každému kdykoli otevřen přístup k tomuto poslednímu osvobození, k této poslední nezodpovědnosti. Snad se tehdy spojí smích s moudrostí, snad bude tehdy existovat už jen ‚radostná věda‘. ... zatím je stále ještě doba tragédie, doba morálky a náboženství.“ (KSA 3, s. 370)

612 *Zarathustra, I*, Zarathustrova předmluva, 3, s. 11 (KSA 4, s. 14): „Všechny bytosti dosud vytvořily něco nad sebe samy: a vy chcete býtí odlivem tohoto velkého přílivu a raději snad se vrátit k zvířeti, než abyste překonali člověka?“. Viď tiež *Zarathustra, II*, O přemáhání sebe samého, atď. Blížšie k téme sebatvorby v texte Jakuba Chavalky *Je nebezpečné býtí dědicem*.

613 V tomto zmysle je ďalšou z konzekvencií pátosu dištancu ako cnosti, ktorá obdarováva, tiež *veľké zdravie*. Pokiaľ je pátos dištancu podmienkou možnosti nadčloveka, veľké zdravie vystupuje ako jeden z jeho základných rysov. Viď *Radostná věda*, 382.

absolútne radostná, bytostne afirmatívna, a preto späť sa zemou.⁶¹⁴ Vyjadruje aktívny typus človeka, ktorý chápe, že

„aby mohla byť niejaká svätosť vztyčena, musí byť niejaká svätosť rozbita: to je zákon...“⁶¹⁵

I v tomto zmysle je vôľa k moci, cnosť, ktorá obdarováva, absolútne tvorivá a vo svojej tvorivosti *štedrá*.⁶¹⁶ Takejto spontaneitey tvorby je však schopný len panský typus, ktorému je pátos dištancu *vlastný*.⁶¹⁷ Jednak sa tak oddeľuje od všetkého nízkeho a nenecháva sa teda pohltiť jeho chorobou (resentimentom), jednak si zjednáva odstup sám od seba a – v neposlednom rade – nepodlieha súcitu s človekom.

Pretože téma súcitu⁶¹⁸ je u Nietzscheho nesmierne komplexná, vyzdvihnime v tejto štúdii aspoň nasledujúci aspekt: cnosť, ktorá obdarováva, je *zdravou, svätou, sebeckou láskou*.⁶¹⁹ Táto láska je tvorivá, je *zdrojom*⁶²⁰ všetkej tvorivosti – ale predpokladá istý *boj*, ktorý je s tvorením nevyhnutne spojený:

„Váš duch a vaše ctnosť nechť slouží zemi, bratří moji: a hodnota všech věcí nechť vámi je znovu stanovována! Proto máte býti *bojovníky* [kurzíva – T. B.]! Proto máte být tvůrci!“⁶²¹

Tvorenie nového je bytostne späté s ničením starého – je prejavom neustáleho *boja* síl, ktoré Deleuze vo svojej interpretácii popísal, je prejavom vôle k moci. A tento prejav je v ľudskom svete vskutku spätý s *bojom*, ktorý Nietzsche chápe ako ozdravný proces, aktívne nastávanie:

614 *Zarathustra, I*, O ctnosti, jež obdarováva, 2, s. 65 (KSA 4, s. 99n); zde SchT, ř. 99–105: „Zůstaňte mi věrni zemi, bratří moji, celou mocí své ctnosti! Vaše láska, jež obdarováva, i vaše poznání nechť slouží smyslu země! Tak vás prosím a zapřísahám. Nenechte ji odlétnouti od pozemskosti, nenechte ji perutěmi tlouci o věčné zdi!“

615 *Genealogie morálky, II*, 24, s. 74 (KSA 5, s. 335).

616 *Zarathustra, I*, Zarathustrova předmluva 3, s. 11 (KSA 4, s. 14): „Nadčlověk je smysl země. Vaše vůle nechť dí: nadčlověk budiž smysl země!“). Vid' tiež pozn. 469.

617 *Zarathustra, I*, O ctnosti, jež obdarováva, 2, s. 66 (KSA 4, s. 100n); zde SchT, ř. 145–148: „Vy osamělí dneška, vy odlučující se, vy jednou budete národem: z vás, kteří jste se sami vyvolili, vzroste vyvolený národ: – a z něho nadčlověk...“ [kurzíva – T. B.].

618 Bližšie k téme súcitu v texte Kateřiny Sváčkovej *Zarathustrův poslední hřích*.

619 *Zarathustra, I*, O ctnosti, jež obdarováva, 1, s. 64 (KSA 4, s. 98); zde SchT, ř. 39–40. Vid' tiež pozn. 147 a 429.

620 Spomeňme si na charakter vôle k moci ako genetického živlu.

621 *Zarathustra, I*, O ctnosti, jež obdarováva, 2, s. 66 (KSA 4, s. 100); zde SchT, ř. 125–128. Vid' tiež *Zarathustra, II*, O přemáhání sebe samého, s. 98 (KSA 4, s. 149): „A kdo má údělem býti tvůrcem v dobru a zlu: věru, ten zprvu má údělem býti ničitelem a rozbíjet hodnoty. Tak tedy nejvyšší zlo náleží k nejvyšší dobrotě: to však je dobrota tvůrcí.“)

„Neboť takto mluví *moje* spravodlivosť: „Lidé si nejsou rovni.“

A také se jimi nemají stát!

[...] a vždy více války a nerovnosti má býti položeno mezi ně: tak mi káže mluvíti veliká láska! [...]

Život sám chce se budovati do výšky, s pilíři a stupni; do dalekých dálek chce vyzírati a po blažených krásách – *proto* potřebuje výšky!

A protože potřebuje výšky, potřebuje stupňů i sváru stupňů a stoupajících! Stoupati chce život a stoupáním se překonávati. [...]

Stejně jistě a krásně budme si též my nepřáteli, přátelé moji! Božsky se *proti* sobě vzpírejme!⁶²²

Tento boj, svár, stupne sú prejavom pátosu dištancu a neoddeliteľnou súčasťou cnosti, ktorá obdarováva.⁶²³ Pripomeňme si *Genealógiu morálky*, kde sa dočítame, že *právo* dávať hodnoty pochádza z *pátosu dištancu*.⁶²⁴ Toto „nepriateľstvo“, rešpekt, *rovnosť* v aktívnom tvorení (a preto nie súciti!) druhého posväčuje. Práve *oddelenie* od druhého človeka z neho vlastne v istom zmysle čini bližšieho, obdarováva ho.

„Bližního já poblíž nemám rád:

výš a dál ho třeba odehnat!

Aby se mi mohl hvězdou stát!⁶²⁵

Pátos dištancu ako odstup od seba samého je podmienkou možnosti usilovať o príchod nadčloveka ako cieľa jednotlivca i rodu – to znamená jednak tvorí stále niečo vyššie a vznešenejšie a zároveň seba samého ustanoviť v dar, čo je jadrom cnosti, ktorá obdarováva. Pátos dištancu ako odstup od druhého je zase opačným postojom vzhľadom na súciti, pričom tento odstup zabraňuje uviaznutiu v plytkých vodách súcitu, a tak otvára cestu gradácii človeka, resp. príchodu nadčloveka.

622 *Zarathustra, II*, O tarantulích, s. 86n (KSA 4, s. 130n).

623 Viď tiež *Zarathustra, I*, O válce a válečném lidu, alebo *Radostná věda*, 92, s. 88 (KSA 3, s. 448: „Boj je otcem všech dobrých věcí...“ [kurzíva pôvodná – pozn. T. B.]). Nejde teda o boj otrokov, ktorí ho užívajú k hromadeniu reprezentácie moci, k prevráteniu hodnôt – ale o boj v zmysle prekonávania stupňov.

624 *Genealogie morálky, I*, 2. Viď tiež: „Před mravností mravů (jejíž kánon chce ‚vše obvyklé má být uctíváno‘) stojí mravnost vládnoucích osob (jejichž kánon chce, aby ‚byl uctíván sám rozkazující‘). Patos distance, pocit rozdílnosti postavení leží v posledním základu morálky...“ (KSA 12, 1[10], s. 13). Preložil Jakub Chavalka.

625 *Radostná věda*, Žert, lest a pomsta, 30, s. 21 (KSA 3, s. 359).

Záverom

Deleuzovské rozpracovanie vôle k moci a aktivity a reaktivity nám poslúžilo ako odrazový mostík pre vypracovanie vlastnej tézy o súvislosti medzi cnosťou, ktorá obdarováva, a pátosom dištancu. Nakoľko cnosť, ktorá obdarováva, možno identifikovať s afirmatívnou vôľou k moci (operujúcou prostredníctvom aktívnych síl), výrazom jej pôsobenia v ľudskom svete je *pátos dištancu*. Úloha pátosu dištancu sa ukázala byť viacúrovňová – jednak ako výsostný prejav aktívnej afirmácie (tvorba nových, vznešených hodnôt); ako jadro vznešeného človeka, *zdroj* jeho vznešenosti, diferencie;⁶²⁶ ako prostriedok oddeľovania jednotlivých stupňov v človeku i medzi ľuďmi (v prvom prípade zabraňuje obráteniu inštinktov smerom dnu, v druhom zas premiešavaniu vznešených ľudí s nízkymi, t. j. zamedzuje šíreniu resentmentu).⁶²⁷ Ďalej sa prejavuje v odstupe od vzťahu vecí a ľudí k človeku (čiže ako opačná prax k hladisku užitočnosti); v odstupe od seba samého (umožňujúc tak seba-prekónavanie) a od druhého človeka (vedúc k prekónaniu človeka všeobecne, t. j. k opačnému postojú vzhľadom na súciti). Všetky tieto úlohy dištancu sú dôsledkom cnosti, ktorá obdarováva, a zároveň tak podmienkou jej možnosti. Inak povedané, pátos dištancu udržiava rozdiel medzi psychologickými typmi, ktoré určuje afirmujúca a negujúca vôľa k moci (vôľa k ničote). Len zachovaním aktívneho typu sa zachová aktívny život v ľudskom svete. Pán nepanuje, pretože chce kontrolovať, potlačovať alebo sa opájať vzývaním más – ovláda, pretože nemôže inak:

„...bude muset byť ztĕlesněnou vůlí k moci, bude růst, rozpráňovat se kolem sebe, přitahovat k sobě, chtít získávat převahu – ne z nějaké morálnosti nebo amorálnosti, nýbrž proto, že žije, a protože život *jest* právě vůlí k moci.“⁶²⁸

Panské je určené afirmujúcou vôľou k moci a tá predurčuje k pritakávaniu životu, akcii, ničeniu v záujme nového tvorenia.

626 Pána definuje „jakási základní jistota, kterou má vznešená duše o sobě, něco, co se nedá hledat, najít a možná ani ztratit“. *Mimo dobro a zlo*, 287, s. 175 (KSA 5, s. 233).

627 Je důležité upozornit, že rozdiely medzi ľuďmi, ktoré má Nietzsche na mysli, sú rozdiely psychologického typu: „Pojmout ji [psychologii] jako morfologii a vývojovou nauku vůle k moci, jak ji pojmám já – toho se ještě nikdo v myšlenkách ani nedotkl: pokud je totiž dovoleno spatřovat v tom, co bylo dosud napsáno, symptom toho, co bylo dosud zamlčováno.“ *Mimo dobro a zlo*, 23, s. 26 (KSA 5, s. 38).

628 *Mimo dobro a zlo*, 259, s. 157 (KSA 5, s. 207–208).

„Mravní cit se nejprve vyvinul s ohledem na člověka (jeho vrcholné stavy), teprve později se přenesl na jednání a charakterové rysy. V nejvnitřnějším základu onoho pocitu je patos distance.“⁶²⁹

Panská morálka, aktívny typus a všetka afirmácia v človeku je prejavom cnosti, ktorá obdarováva – a tá môže pôsobiť len z odstupu.